

Nedenes herredsrett

Den 13. mars 1997 ble rett holdt i Nedenes herredsrett.

Dommer: Dommerfullmektig Karl-Anders Grønland med spesiell fullmakt
Meddommere: Erik Lunøe
Tove Stiansen
Protokollfører: Rettens formann

Sak nr 96-00775 M

Påtalemyndighet: Arendal politikammer
Aktor: Politiadjutant Trygve M. Johnsen

Tiltalt: **A og B**

Forsvarer: Advokat John Chr. Elden
v/ Advokatfullmektig Anders Brosvet

Etter rådslagning og stemmegivning for lukkede dører ble det for åpne dører avsagt slik

D O M:

Politimesteren i Arendal tok den 4. juli 1996 ut slik tiltalebeslutning mot **A** og **B** for overtredelse av:

Straffeloven § 182 1. ledd 1. straffalternativ

for i rettsstridig hensikt å ha benyttet som ekte eller uorfalsket et ettergjort eller forfalsket dokument, eller medvirket til dette.

Grunnlag er følgende forhold eller medvirkning til dette/disse:

Fredag den 07.06.96 kl 0900 til kl. 1415 på Tyholmen videregående skole i Arendal møtte **A** opp til eksamen i matematikk naturfaglig 2MN istedet for **B** og skrev eksamensoppgaven i hans navn.

Hovedforhandling i saken ble avholdt 6. mars 1997. Det ble ført et vitne og slik dokumentasjon som fremgår av rettsboken.

Aktor la ned slik påstand:

"1. Begge de tiltalte dømmes i henhold til tiltalebeslutningen til fengsel av 30 dager som gjøres betinget med en prøvetid av 2 -to- år uten særlige vilkår samt en bot stor kr. 5.000,-, subsidiært 15 dagers fengsel.

2. Begge de tiltalte idømmes saksomkostninger etter rettens skjønn."

De tiltalte ved deres forsvarer nedla følgende påstand:

"1. De tiltalte frifinnes, subsidiært anses på mildest mulig måte.

2. De tiltalte tilkjennes saksomkostninger, subsidiært bostedsforbeholdet oppheves."

PERSONALIA:

B er født 08 76. Han avtjener nå sin verneplikt. Han har ingen økonomiske forpliktelser eller forsørgelsesbyrde. Han er ugift.

B er ikke tidligere straffet.

A er født 10 76. Han er for tiden student i Stavanger. Han er samboende, men har ingen forsørgelsebyrde eller økonomiske forpliktelser for andre.

A er ikke tidligere straffet.

RETSEN SER SLIK PÅ SAKEN:

Skyldspørsmålet:

Det faktiske forholdet knyttet til hva som objektivt sett skjedde er ikke bestridt av verken de tiltalte eller aktoratet i denne saken. Retten finner det således bevist utover rimelig tvil at **A** møtte opp for **B** på eksamen i 3MN ved avleggingen av eksamen på videregående skole allmennfaglig linje. Retten viser i denne sammenheng til partenes forklaringer samt eksamensoppgaven som er fremlagt for retten.

Retten finner det videre bevist at **A** på muntlig opprop slik han har forklart svarte at han var **B**. Han har videre forklart at han skrev også på den innleverte eksamensoppgaver et nummer som var tildelt **B** som hans eksaminantnummer i dette faget.

Retten finner det videre bevist slik de to tiltalte har forklart at dette nummeret hadde **A** blitt meddelt av **B**. Nummeret var gitt slik at **A** kunne avlegge eksamen på vegne av **B**. Begge de tiltalte var seg således bevisst hvilke handlinger de foretok seg. De handlet således med viten og vilje.

De tiltalte hevder at forholdet ikke rammes av straffeloven § 182 jf. § 179 om dokumentfalsk. Det er også anført at de bør frifinnes pga. at de ikke kjente til at forholdet ble rammet av strl. § 182 om dokumentfalsk.

Det er videre av de tiltalte bestridt at det er bevist utover rimelig tvil at de handlet med rettsstridig hensikt. Retten vil derfor vurdere dette nærmere nedenfor.

Det spørsmål retten først finner å måtte ta stilling til er om det tiltalte forholdet rammes av straffeloven § 182. Straffeloven § 182 lyder:

"Den, der i rettsstridig Hensigt benytter som ægte eller uforfalsket et eftergjort eller forfalsket Dokument eller som medvirker hertil, straffes med med böter eller med Fængsel indtil 2 Aar ,men indtil 4 Aar, naar der handles om et indenlandsk eller udenlandsk offentligt Dokument."

Retten vil innledningsvis drøfte om eksamensoppgaver kan anses som et dokument i bestemmelsens forstand. Hva som menes med "dokument" er definert i straffeloven § 179. Straffeloven § 179 lyder:

"Ved Dokument forstaaes i denne Lov enhver Gjenstand, som i Skrift eller paa anden Maade indeholder et Tilkjendegivende, der enten er av Betydning som Bevis for en Ret, en Forpligtelse, eller en Befrielse fra en saadan eller fremtræde som bestemt til at tjene som Bevis."

En eksamensoppgave består av en rekke ark som er en gjenstand i straffelovens forstand. Disse arkene inneholder et tilkjennegivende ved at de i skrift formilder de tanker og de vurderinger som er git på eksamen av eksaminanten. Det som for retten gjenstår å vurdere er derfor om eksamene er bevis for en rett eller fremtrer som bestemt til å tjene som bevis.

Den rett en eksamen angivelig skal tjene som bevis for er en eksamenskarakter. Forsvarere har hevdet at eksamensoppgaven i seg selv ikke tjener som bevis for en slik karakter. Karakteren får man først rett til å påberope seg etter sensuren. Det er derfor vitnesbyrdet eller sensors vurdering som danner grunnlag for. Så lenge det eneste som kan tjene som bevis for en karakter er eksamenspapirene foreligger ikke etter forsvarers prosedyre et dokument.

Retten finner enstemmig at denne lovforståelsen ikke kan legges til grunn. Fra det øyeblikket eksamensoppgaven er innlevert har en eksamenskandidat et rettslig krav på en eksamenskarakter som svarer til de prestasjoner som er ytet. At kandidaten ikke kan påberope seg denne karakteren ved søknader eller lignende før oppgaven er sensurert kan i denne sammenheng ikke være avgjørende. Det forhold at eksamenen senere kan bli borte eller pga. ekstraordinære omstendigheter som streik eller mangel på sensorer kan heller ikke være avgjørende for om eksamensoppgaven er et dokument.

All den tid eksamensoppgaven er det som danner beviset og således fremtrer som beviset for at en eksaminant har krav på en bestemt eksamenskarakter, noe som også en domstol må forholde seg til dersom et krav om en bestemt karakter fremmes, er dette et dokument i lovens forstand. Dette gjelder uavhengig av om eksamensoppgaven er underskrevet eller ikke. Påføringen av eksaminantnummeret har på eksamensoppgavene erstattet de tiltaltes navn. Påføringen av nummeret er derfor i denne relasjonen tilstrekkelig.

Retten vil imidlertid bemerke at dersom forsvarers anførsel om at eksamensoppgaven ikke er et dokument, men blir dette først på et senere tidspunkt bemerke at dette antageligvis ville medført at de tiltalte ville kunne dømmes for forsøk på dokumentforgiftning. Selv om anførselen skulle ført frem er det derfor tvilsomt om dette ville ha medført en frifinnelse.

Det er av forsvarer anført at dokumentet angivelig ikke er etterkjort fordi det bare kan anses for å lide av innholdsmessige feil. Dette hevdes til tross for at eksaminantnummeret er påført. Til støtte for sitt syn har forsvarer anført at det forhold at en annens eksaminantnummer er påført er en innholdsmessig feil og ikke en etterkjøring. Det er til støtte for dette syn påberopt Rt. 1972 s. 757.

I Høyesteretts avgjørelse i Rt. 1972 s. 757 slik denne fremtrer i referatet i Retstidende var forholdet at en bokfører hadde foretatt feilaktige bokføringer, men skrevet under med riktig navn. Det er nærliggende å forstå avgjørelsen slik at dersom bokføreren i stedet hadde påført en annens navn kunne han straffes. Retten viser videre til Bratholm/Matningsdal: Straffeloven kommentarutgave s. 406-407, Andenæs/Bratholm: Spesiell strafferett s. 286-288. Retten vil sitere Bratholm/Matningsdal s. 406-407 hvor det uttales:

"Uriktilig er et dokument med usant innhold. Falsk er det når det ikke stammer fra den som angivelig har utstedt det, eller bare delvis er tilfellet, jfr. 06/425."

I denne saken er ikke de tiltalte tiltalt fordi det foreligger i usannheter i de oppgaver som er innlevert. De er tiltalt fordi oppgaven er innlevert av en annen enn den som var tildelt **B's** eksaminantnummer. Dokumentet er derfor ettergjort.

Retten finner det videre bevist utover rimelig tvil at eksamensoppgaven ble benyttet som et ekte dokument utstedt av **B** når dette ble levert inn til sensur. Retten vil bemerke at selve innleveringen innebar at dokumentet ble benyttet. Det er således ikke et krav at de tiltaltes bruk skal medføre at et vitnesbyrd eller en sensur av oppgaven er foretatt. Skulle de tiltalte imidlertid ha oppnådd dette, er det et spørsmål om de kan domfelles for bedrageri. Det vises i denne sammenheng til Høyesteretts uttalelse i Rt. 1969 s. 754. Her uttales det:

"Etter sikker rettspraksis anses bruken av det falske dokumentet som en fullbyrdet forbrytelse selv om den bedragerihandling som bruken av det falske dokumentet har vært et ledd i, ikke er fullbyrdet."

Retten finner at de tiltalte ikke kan gis medhold i påstanden om at dokumentet ikke er benyttet som ekte.

Den person som ettergjorde dokumentet er **A**. Juridisk sett er derfor han å betrakte som hovedmann. **B** har imidlertid medvirket til dokumentforfalskningen. Det følger av hans og **A's** forklaring at han ikke bare har medvirket ved å gi **A** sitt eksaminantnummer, men også ved å ha oppmuntret og på annen måte deltatt i planleggingen. Retten finner det derfor bevist utover rimelig tvil at **B** har medvirket til overtredelsen av straffelover § 182.

Det er av forsvarer anført at de tiltalte bør frifinnnes pga. rettsvillfarelse. Retten vil her bemerke at de tiltalte har innrømmet at de visste at handlingen var rettsstridig, men ikke trodde at den var straffbar. Retten finner det derfor bevist utover rimelig tvil at de tiltale visste at den handling de foretok seg var rettsstridig. Et vilkår for frifinnelse etter straffeloven § 57 pga. rettsvillfarelse er at tiltalte ikke burde ha kjent til handlingens "rettsstrige Beskaffenhet". Retten finner derfor ikke at de tiltalte kan frifinnnes når de kjente til handlingenes rettsstridig, men ikke kjente til straffbarheten eller hvilke straffebestemmelser som kom til anvendelse.

De tiltalte har for retten hevdet at de ikke kan straffes fordi de ikke handlet med rettsstridig hensikt. Hensikten var slik de tiltalte forklarer seg bare å teste om det var mulig å la en annen avlegge eksamen. **B** skulle således ikke bruke det eksamensresultatet som **A** skaffet han i MN3.

Når det gjelder det nærmere innholdet i begrepet vises til Andenæs/Bratholm: Spesiell strafferett s. 292 hvor det uttales:

"Skal man etter dette gi en generell definisjon av hva som ligger i uttrykket rettsstridig hensikt, kan man vanskelig finne

en mer presis formulering enn denne: Det avgjørende er om man har ønsket å oppnå et rettslig relevant resultat. Som det heter i motivene: Ved kravet om rettsstridig hensikt "utelukkes sådanne tilfelle, hvor bevis søkes falsklig tilveiebrakt for et faktum uten rettslig betydning" (S.K.M. 1896 s. 173). Dermed har man mulighet for å unnta fra bestemmelsen visse tilfeller hvor det vil være urimelig å ramme forholdet."

De typiske eksempler som er fremhevet i juridisk teori er tilfeller hvor et falskt dokument benyttes ovenfor noen hvor det ikke vil ha juridisk betydning. Eksempler er tilfeller hvor en falsk ansettelsesavtale fremvises en syk mor for å glede henne samtidig som dokumentet utover å glede moren er uten betydning. Et annet eksempel er falske kvitteringer som fremvises foreldre av myndig sønn for at julegavene er kjøpt og ikke stjålet uten tanke på at disse skal vitne for at gavene ikke var stjålet i en rett o. l.

Retten finner ikke at de handlinger de tiltalte har gjort kan anses på samme måte. Det å sende en annen på eksamen medfører at det oppnås et rettslig relevant resultat som medfører at man får en karakter med rettslig betydning. Det er i relasjon til bestemmelsen ikke noe krav om at de tiltalte skulle gjøre seg nytte av dette rettslige resultatet. Om de tiltalte ikke hadde planer om å skulle benytte denne karakteren på gjerningstidspunktet, har derfor hovedsakelig betydning dersom de tiltalte var tiltalt for forsøk på bedrageri. Retten finner derfor ikke grunn til å vurdere dette nærmere.

Videre finner retten enstemmig å bemerke at handlingen ikke etter forholdene er en handling lovgiver har tatt sikte på at skal være straffefri.

Retten vil videre til forsvarerens bemerkninger om at det foreligger rettsvillfarelse som må medføre frifinnelse i forhold til "rettstridig hensikt" bemerke at dette begrepet ikke tilsvarer vinnings hensikt. Det foreligger derfor ikke noe krav her om at de tiltalte på eksamenstidspunktet hadde til hensikt å oppnå et inntak til et universitet eller lignende ved hjelp av eksamensoppgaven.

Retten finner derfor at de handlinger retten finner det bevist utover rimelig tvil er foretatt av de to tiltalte rammes av straffeloven § 182 jf. § 179. De tiltalte som også oppfyller kravene til skyld ved at de har handlet med viten og vilje samt at de har handlet med uberettiget hensikt, blir derfor å dømme for overtredelse av straffeloven § 182 jf. § 179.

Straffeutmålingen:

Retten finner at sterke allmennpreventive hensyn gjør seg gjeldende ved dokumentfalsk av eksamenspapirer. Det vises til at en forbedret karakter, særlig i et fag som MN3 vil medføre at en person kan få plass på høyskoler og universiteter til fortrengsel for andre som har ervervet seg karakteren på legitim måte.

Retten finner videre å bemerke at det store antall personer som hvert år avlegger eksamen nødvendiggjør et system som til en viss

grad må basere seg på tillit. Uansett hvor omfattende kontrolltiltak som opprettes vil det alltid foreligge muligheter for eksamensjuks. Retten finner derfor ikke at det forhold at de tiltalte ikke ble grundig kontrollert i dette tilfellet kan tillegges avgjørende betydning for straffeutmålingen. Retten vil i denne sammenheng bemerke at en sterk kontroll ved eksamen trolig vil medføre en rekke ulemper for det store antallet eksamenskandidater. Retten finner derfor ikke å legge avgjørende vekt på hvorvidt tilstrekkelig kontroll ble utført ved Tyholmen videregående skole under eksamenen.

Det store antallet som hvert år avlegger eksamen under stort press med hensyn til videre utdannings- og arbeidsmuligheter medfører at allmennpreventive hensyn taler for en streng reaksjon ved denne typen handlinger. Dette er viktig for å ha en preventiv effekt ovenfor andre som har mulighet til å foreta tilsvarende handlinger.

Disse hensyn kunne således isolert sett ha medført at de tiltalte skulle idømmes ubetinget fengselstraff.

Retten mener imidlertid at det må legges vekt på at de tiltalte er tidligere ustraffet. De er i en livssituasjon hvor en ubetinget fengselstraff kan virke sterkt hindrende på en fremtidig utvikling. Videre vil retten bemerke at de reaksjoner som de er ilagt på annen måte i dette tilfellet medfører at de hensyn som gjør seg gjeldende for en ubetinget straff ikke er like sterke. Dette gjelder særlig ovenfor **B** som er denne som kunne ha oppnådd en fordel ved dokumentforganskningen i form av en bedre karakter i MN3. De administrative reaksjoner han allerede har fått taler her i sterkt formildende retning.

Retten finner videre i straffeutmålingen ikke å legge stor vekt på at **B** var kommet inn på medisinstudiet ved et universitet i Polen slik at han mente han ikke trengte karakteren. En god karakter i matematikk ville hatt betydning for muligheten til å bli opptatt ved andre universiteter og for videre studier senere. En forbedret karakter var derfor ikke uten interesse.

Retten finner i forhold til **A** grunn til å bemerke at han etter sin egen forklaring ikke ville ha avlagt eksamen dersom han ikke hadde ervervet seg kunnskaper og hadde studert matematikk i et omfang utover pensum til MN3 som gjorde at han hadde bedre forutsetninger enn de fleste andre til å avlegge en god eksamen. Retten finner at dersom en fordel skal oppnås ved å sende andre til eksamen må dette være personer med ekstra kunnskaper. Det bør derfor tale i straffeskjerpende retning at han har stilt opp til eksamen.

Retten finner grunn til å bemerke at det straffenivå påtalemyndigheten generelt har lagt til grunn ikke kan få rettens tilslutning. Retten finner derfor at å ta utgangspunkt i et nivå på 30 dagers betinget fengsel blir for strengt. Retten har derfor lagt til grunn et noe lavere straffenivå.

Retten finner etter det overnevnte at de to tiltalte skal idømmes samme straff. De dømmes derfor til 18. atten-dagers betinget fengsel med to års prøvetid uten særlige vilkår.

Retten finner videre at de to tiltalte skal dømmes til en ubetinget bot stor kr. 2.500,-. Det er ved utmålingen særlig hensyntatt at de tiltalte ikke har noen fast inntekt, men lever av studielån og dagpenger ved vernepliktstjeneste. Retten finner imidlertid hensyntatt til hvilke forhold retten har funnet de tiltalte skyldige i å ha foretatt, bør boten ikke settes lavere.

Retten har ved straffeutmålingen ikke lagt vekt på hvorvidt de tiltalte har fått sin sak behandlet ved forhørsrett eller i hovedforhandling. Retten finner imidlertid at dette bør tillegges vesentlig betydning ved spørsmålet om saksomkostninger skal idømmes.

Før retten vurdere saksomkostningspørsmålet nærmere, bemerkes at bostedsforbeholdet slik begjært av forsvarer ikke blir opphevet. Retten kan ikke her se at det er anført noe argument i løpet av hovedforhandlingen som skulle endre rettens konklusjon. Retten vil ellers bemerke at dette spørsmålet uansett bør avklares ved kjæremål eller på annen måte i løpet av saksforbedrelsen.

Retten har i saksomkostninger mottatt krav om reisekostnader fra A med kroner 963,- og fra B med kroner 5.912,-. Videre har de tiltalte fra de tiltaltes forsvarer mottatt en regning når bostedsforbeholdet tas i betraktning med kroner 8.910,-. Disse kostandene anses pådratt de to tiltalte med en like stor del hver. Andre saksomkostninger er ikke påløpt saken. De samlede saksomkostninger for B er etter dette 10.367 kroner og for A til 5.418.

Straffeprosessloven § 436 regulerer adgangen til å idømme domfelte saksomkostninger. Retten vil her fremheve annet punktum som pålegger retten å ta stilling til om de tiltalte har opptrådt slik at kostnadene har blitt høyere enn nødvendig.

Retten vil innledningsvis bemerke at saken tidligere har vært berammet som hovedforhandling, men at de siktede etter råd fra sine advokater samtykket til forhørsrettsbehandling. Dette samtykket ble deretter trukket tilbake og ny hovedforhandling ble berammet. De kostnader denne opptredenen har medført har medført at de omkostninger nevnt ovenfor er pådratt.

Retten vil bemerke at en tiltalt som utgangspunkt bør ha krav på en sak når det er rimelig tvil knyttet til de faktiske forhold. Dette har imidlertid ikke vært tilfellet her.

Videre bør en tiltalt, om enn i mer begrenset grad, ha krav på å få saken behandlet i hovedforhandling når det er tvil ved lovanvendelsen. Retten finner imidlertid ikke at denne saken har brydd på en slik tvil ved lovanvendelsen at dette kan berettige en hovedforhandling med det forløp saken har hatt og de tiltaltes forhold forøvrig. Det forhold at de tiltalte har valgt å følge en advokats råd etter to andre som har konkludert med at forholdet var straffbart, kan i denne sammenheng ikke endre rettens konklusjon. Retten finner heller ikke at de tiltaltes økonomi når man tar de overnevnte forhold i betraktning kan medføre at saksomkostningen reduseres når man ser på i hvilken grad de tiltaltes atferd har pådratt de overnevnte saksomkostninger, kan medføre annet enn

reduksjon av saksomkostningene. Retten har etter dette derfor skjønnsmessig fastsatt saksomkostningen til kr. 7.500,- for B og kr. 5.000,- for A.

S L U T N I N G:

1. B, født 08 76, dømmes for overtredelse av straffeloven § 182 jf. § 179 til en straff av fengsel i 18 - atten- dager betinget med en prøvetid på 2 -to- år uten særlige vilkår samt en bot stor kr. 2.500,- -totusenfemhundre-, ^{subsidier} 4dager fengsel.*
2. A, født 10 76, dømmes for overtredelse av straffeloven § 182 jf. § 179 til en straff av fengsel i 18 - atten- dager betinget med en prøvetid på 2 -to- år uten særlige vilkår samt en bot stor kr. 2.500,- -totusenfemhundre-, ^{subsidier} 4dager fengsel.*
3. B dømmes til innen 14 -fjorten- dager å betale saksomkostninger med 7.500,- -syvtusenfemhundre- kroner.
4. A dømmes til innen 14 -fjorten- dager å betale saksomkostninger med 5.000,- -femtusen- kroner.

Retten hevet

Karl-Anders Grønland
Karl-Anders Grønland

Erik Lunøe

Tove Stiansen
Tove Stiansen

+ kettet av Karl-Anders Grønland i redhold
av straffeprosessloven § 44, 17. nov. 1997.

Karl-Anders Grønland
Karl-Anders Grønland
Dfm.

Rett fotokopi/utskrift.
Sorenskriveren i Nedenes

JWJ.